

arkivrapport

Fornlämning 49:1, Komministern 12, Apotekaren 3 & Malmköping 2:17, Lilla Malma socken, Flens kommun, Södermanlands län. Boplats, tidigneolitikum. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har 2017-03-02 utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning och fornlämningsområde till Lilla Malma 49:1 (boplats), fastigheterna Komministern 12, Apotekaren 3 & Malmköping 2:17, Lilla Malma socken, Flens kommun, Södermanlands län. Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Vattenfall Services Nordic AB avsåg att gräva ned nya elkablar inom ovan rubricerat område.

Vid fältarbetets igångsättande uppdagades att större delen av sträckan för den planerade ledningen redan hade schaktats och fyllts igen. I norr fanns dock en schaktsträcka, om cirka 13 meters längd, som stod öppen. Den nordvästra och avslutande ledningssträckan, om cirka 20 meters längd, kvarstod således att övervaka. Vid schaktningsövervakningen framkom fynd i form av en knacksten, keramik av vråtyp samt ställvisa förekomster av skärviga stenar i den rödbruna sanden. Den öppna schaktsträckan utgjordes av äldre kabelschakt. Inga fynd påträffades, däremot noterades förekomster av skärviga stenar i den uppgrävda dumpen och i schaktväggen. Slutligen gjordes en efterkontroll av den återfyllda sträckan, varvid enstaka skärviga stenar påträffades, dock inga fynd.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-1130-2017) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning och fornlämningsområde till Lilla Malma 49:1 (boplats), fastigheterna Komministern 12, Apotekaren 3 & Malmköping 2:17, Lilla Malma socken, Flens kommun, Södermanlands län (bilaga 1-3). Fältarbetet genomfördes 2017-03-02. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Vattenfall Services Nordic AB avsåg att gräva ned nya elkablar inom ovan rubricerat område. Schaktet planerades att vara 290 meter långt, 0,3 meter brett och 0,55 meter djupt. Arbetet innebar markingrepp i fornlämning och fornlämningsområde till Lilla Malma 49:1 (bilaga 4).

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 13§ i Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med de planerade markingreppen. Ansvarig för kostnaden var Vattenfall Services Nordic AB.

Platsen för undersökningen kallas Malmahed och är belägen i det centrala Malmköping. Miljön karaktäriseras av ett gräsbevuxet plant område med idrottsanläggningar, bland annat en grusad fot-



bollsplan. Därtill genomkorsas heden av flera vägar. Malmahed ligger på krönet av Strömsholmsåsen mellan 50 och 55 meter över havet. Området är också en del av riksintresse för kulturmiljövården, Malmköping (D31), en regements- och handelsort samt köping från år 1784 med en stadsmässig rutnätsplan och välbevarad bebyggelse. I beskrivningen till riksintresset lyfts också stenåldersboplatsen vid Malmahed fram.

Enligt FMIS domineras Malmköping fornlämningsmässigt av stenåldersboplatsen Lilla Malma 49:1 (bilaga 3). Det finns dock även andra lämningar. Väster om kyrkan ligger Länsmansgården, där man påträffat gravar från mellan- och neolitikum B (Lilla Malma 73:1). Inne i Länsmansgården finns en stor föremålssamling med många stenyxor (Lilla Malma 162:1). I området låg tidigare gamla Malma by med skriftliga belägg från 1300-talet (Lilla Malma 161:1). Nordöst om heden undersöktes år 1984 en stensättning (Lilla Malma 160:1) och strax intill undersöktes nyligen en mindre yta med järnålderskeramik och slag (Lilla Malma 191). Därtill har en fyndplats för slagen kvarts och bergart påträffats (Lilla Malma 111:1). Det finns även ett flertal militära lämningar, bland annat skyttegravar i anslutning till heden (Lilla Malma 112:1), samt ett rest minnesmärke över Kungliga Södermanlands regemente (Lilla Malma 48:1).

Stenåldersboplatsen på Malmahed har undersökts arkeologiskt ett flertal gånger i varierande omfattning (bilaga 5). I den norra delen har Ivar Schnell gjort undersökningar mellan åren 1936-1938 (Olsson & Hultén 1981, s. 7ff och där anförda källor). Direkt sydöst om fornlämningen genomförde RAÄ UV en undersökning år 1981 (Olsson & Hultén 1981). År 1995 utförde Sörmlands museum en undersökning i form av en schaktövervakning i fornlämningens västra del (Matthing 1995). År 2013 och 2014 genomfördes en skadeinventering samt återställande insatser i fornlämningens norra del (Gustafsson 2014a & 2014b). I samtliga undersökningar påträffades lämningar från tidigneolitikum i form av keramik, stenartefakter och brända ben.

Syfte & målsättning

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att övervaka schaktningsarbetet, göra efterkontroller i schaktade ytor och vid behov dokumentera lämningar som berördes av ledningsschaktet.

Genomförande

Schaktningsövervakningen genomfördes delvis parallellt med ledningsarbetet. Schaktet grävdes skiktvis ned till önskvärd nivå och öppnade ytor rensades kontinuerligt för hand. Även schaktväggar rensades noggrant. Redan uppgrävda dumpmassor undersöktes extensivt med skärlev. Tidigare schaktade och igenlagda ytor efterkontrollerades okulärt. Schakt och fynd mättes in med handburen GPS och beskrevs i text. Ett representativt urval av översikter och detaljer samt schakt fotodokumenterades. Påträffade fynd samlades in.

Resultat

Vid fältarbetets igångsättande uppdagades att drygt 240 meter av ledningsschaktet redan hade schaktats upp och fyllts igen. I den norra delen fanns dock en öppen schaktsträcka med en längd om cirka 13 meter. Den nordvästra och avslutande ledningssträckan, om cirka 20 meter, kvarstod således att schaktövervaka. Schaktets totala längd var cirka 275 meter, 0,3 meter brett och 0,6 meter djupt. På två ställen hade ledningen tryckts under en väg respektive en cykelbana (bilaga 4 & 9).

Under ett cirka 0,1 meter tjockt lager av förna, följt av ett 0,15 - 0,20 meter tjockt lager av brungrå humus silt (matjord), framkom brunröd sand. Mellan 0,25 - 0,35 meter under markytan påträffades en knacksten av röd porfyr samt cirka 20 bitar av så kallad vråkeramik (TRB). Därtill noterades förekomster av enstaka skärviga stenar. Fynden gjordes längs en cirka åtta meter lång sträcka inom det övervakade schaktet. Övriga delar befanns vara skadade av tidigare grävda kabelschakt (bilaga 6, 7 & 9).

Schaktsträckan som stod öppen utgjordes i huvudsak av äldre kabelschakt. Inga fynd påträffades, däremot noterades förekomster av skärviga stenar i den uppgrävda dumpen och i schaktväggen (bilaga 6 & 9).

Den redan återfyllda schaktsträckan efterkontrollerades okulärt. På grund av ogynnsamma väderleksförhållanden, med snö och tjäle i kombination med plusgrader, hade de återfyllda massorna förvandlats till lervälling. Trots det påträffades några enstaka skärviga stenar i ytan, men inga fynd (bilaga 4, 6 & 9).

De fynd som gjordes vid schaktningsövervakningen indikerar att det finns intakta fyndförande ytor bevarade nordväst om den nuvarande begränsningen av fornlämningen.

Fynd

I schaktet närmast kyrkan, nordväst om fornlämningspolygonen, påträffades ett tjugotal fynd som tillvaratogs (bilaga 7, 8 & 9).

Ett fynd utgörs av en knacksten av rödaktig porfyr med bruksskador utmed kanterna (F1). Därutöver framkom 20 keramikfragment tillhörande minst två olika kärl med beigebrun färg. Magringen är grov och består av kantiga bitar av fältspat och kvarts. Ett mynningsfragment härrör troligen från en trattbägare med möjlig ornering (F2). På utsidan, strax under mynningskanten, finns fyra korta snedställda streck. Vid en punkt i schaktet framkom en koncentration med 18 keramikfragment (F3). Flertalet bitar är kraftigt spjälkade. En uppvisar dock en skarp vinkel som är karaktäristisk för så kallade kragflaskor. Därtill framkom ytterligare ett spjälkat keramikfragment några meter öster därom (F4).

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med den aktuella miljön utmarkerad. Skala 1:50 000.
- Bilaga 3. Digitala Fastighetskartan med uttag från FMIS och undersökningsområdet utmarkerat. Skala 1:10 000.
- Bilaga 4. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar och ledningsschakt utmarkerat. Skala 1:2000.
- Bilaga 5. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar, ledningsschakt och tidigare undersökningar utmarkerat. Skala 1:2500.
- Bilaga 6. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar, schakt och skärvig sten utmarkerat. Skala 1:500.
- Bilaga 7. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar, schakt och påträffade fynd utmarkerat. Skala 1:500.
- Bilaga 8. Fyndregister.
- Bilaga 9. Fotodokumentation.

Referenser

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.

FMIS. Informationssystemet om fornminnen, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2016-02-20) (www.fmis.raa.se).

Gustafsson, Patrik. 2014a. Arkeologisk förundersökning i form av en schaktövervakning och skadeinventering inom del av fornlämningsområdet för fornlämningen Lilla Malma 49:1 inom fastigheten Malmköping 2:16 vid Malmahed, Lilla Malma socken, Flens kommun, Södermanlands län. *Sörmlands museum. Arkivrapport 2014:01A.* Nyköping.

Gustafsson, Patrik. 2014b. Arkeologisk förundersökning i form av återställning av markskador (körskador) inom del av fornlämningen Lilla Malma 49:1 inom fastigheterna Malmköping 2:16 och 2:17 vid Malmahed, Lilla Malma socken, Flens kommun, Södermanlands län. *Sörmlands museum. Arkivrapport 2014:06A.* Nyköping.

Olsson, Eva & Hulthén, Birgitta. 1986. *Stenåldersboplatsen på Malmahed.* Fornlämning 49, Malmahed, Lilla Malma socken, Södermanland. Delundersökning 1981. RAÄ och SHM. *Rapport UV 1985:20.* Stockholm.

Matthing, Ola. 1995. *Schaktningar inför anläggande av transformatorstation och elledningar.* Fornlämning nr 49, Malmahed, Kvarteren Apotekaren & Komministern, Lilla Malma socken, Flens kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Södermanlands museum. Kulturmiljöavdelningen. Rapport 1995:28.* Nyköping.

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1703

Länsstyrelsens dnr: 431-1130-2017

Tid för undersökningen: 2017-03-02

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand

Belägenhet: 9H2d, Ekonomisk karta över Sverige. upprättad av Rikets allmänna kartverk.

N (x) 6556347,65 E (y) 598938,85

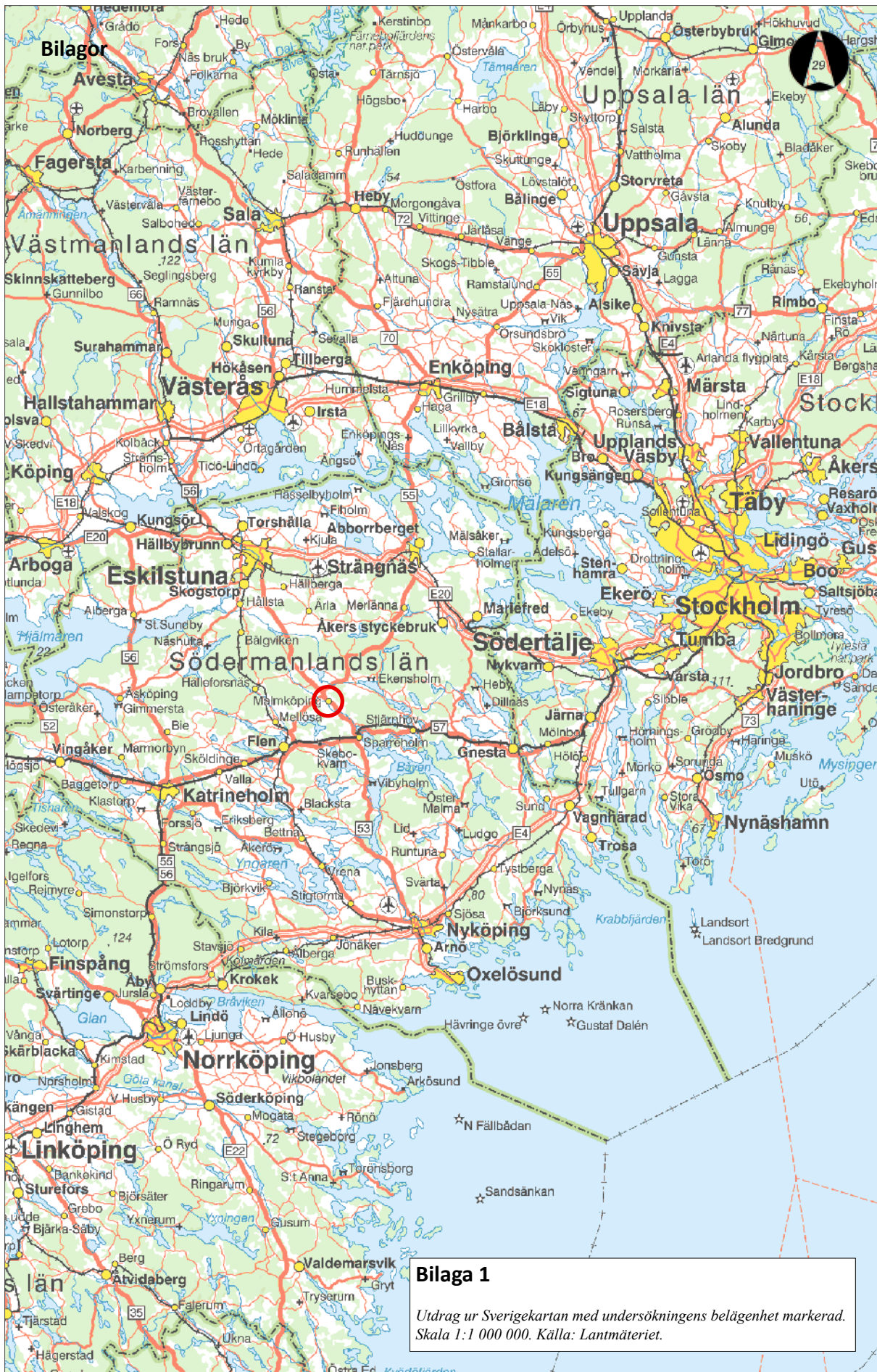
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

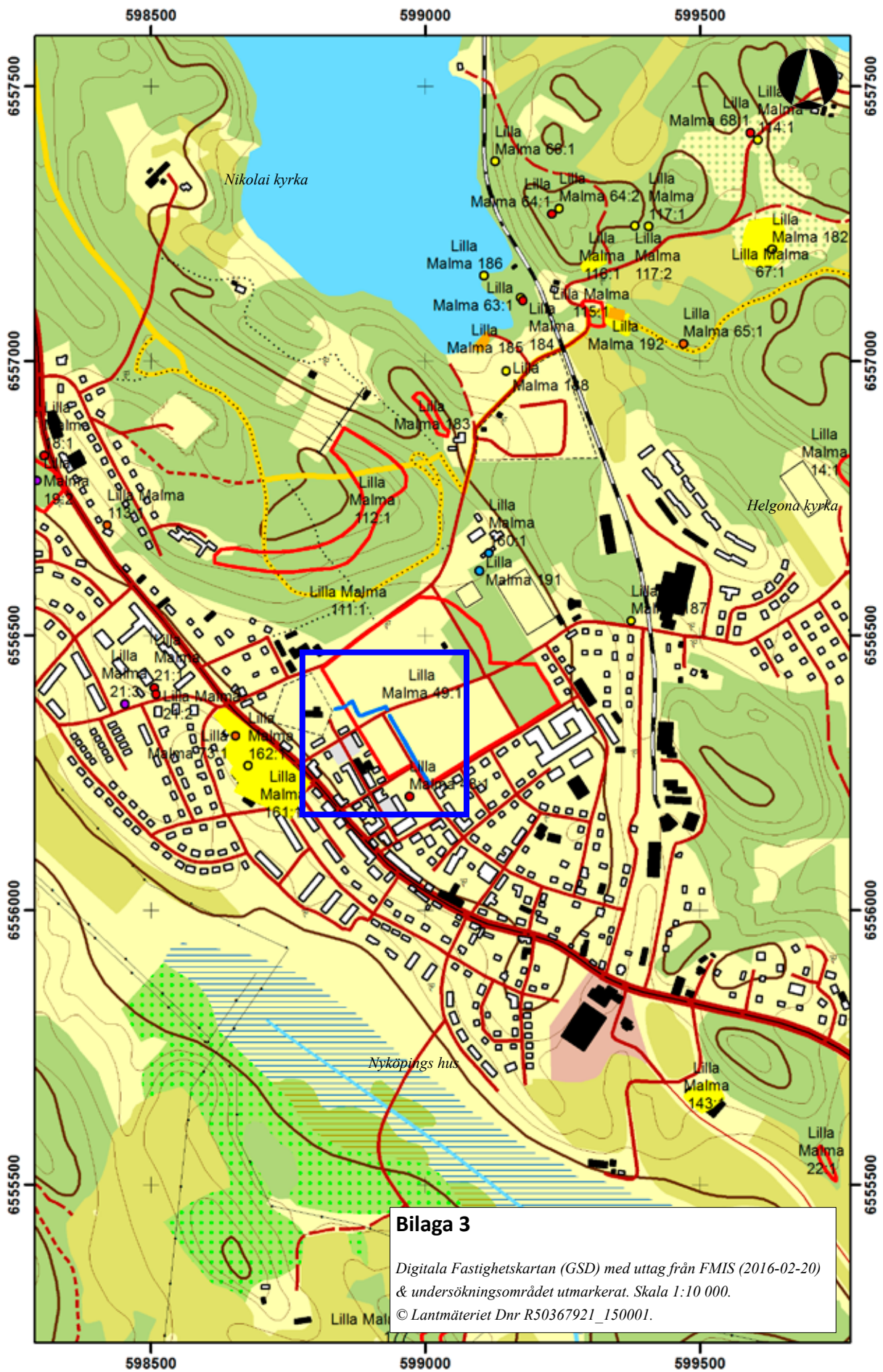
Undersökt yta: Intensivt 10 m², extensivt 67 m². Totalt 77 m²

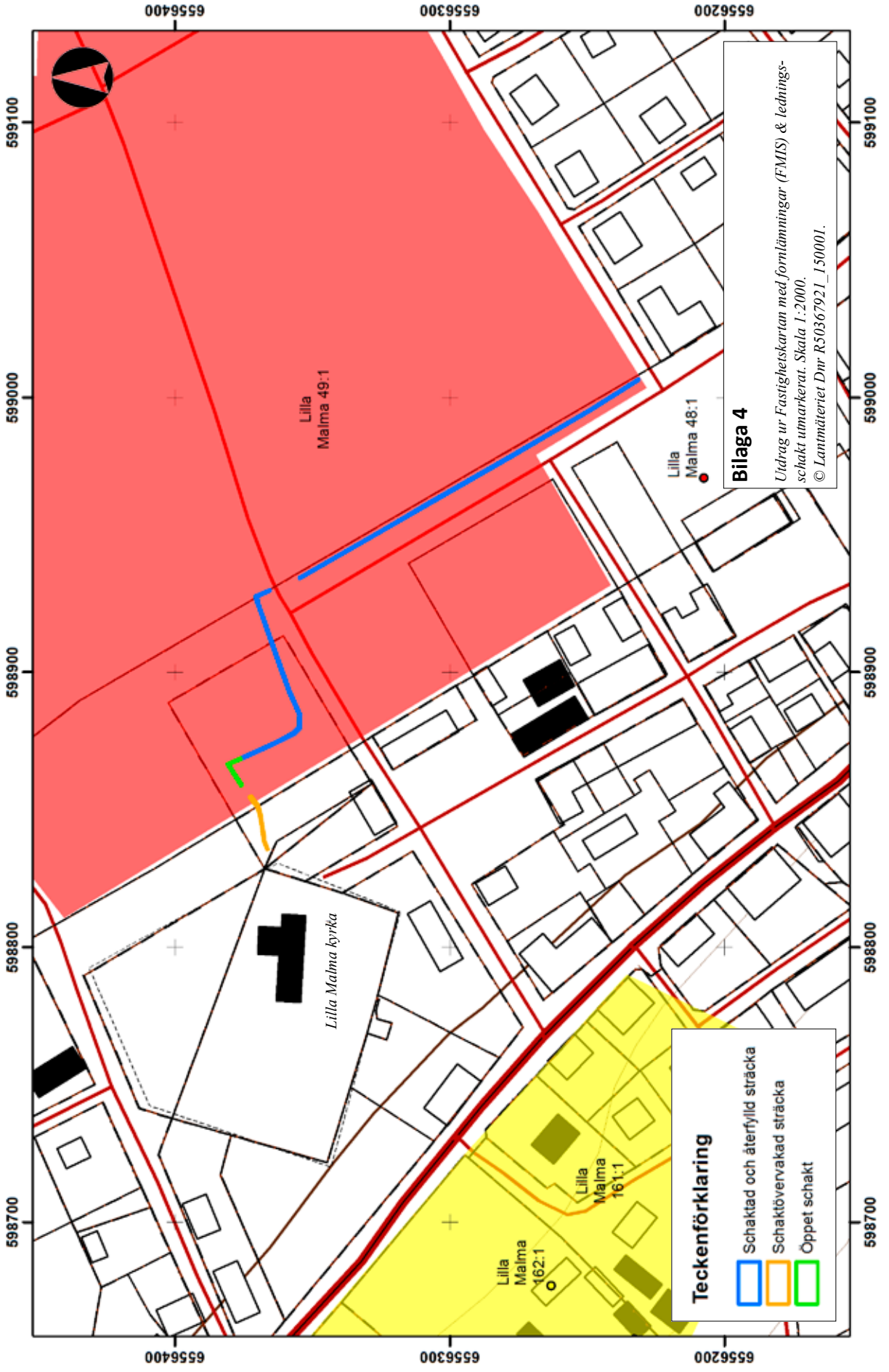
Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

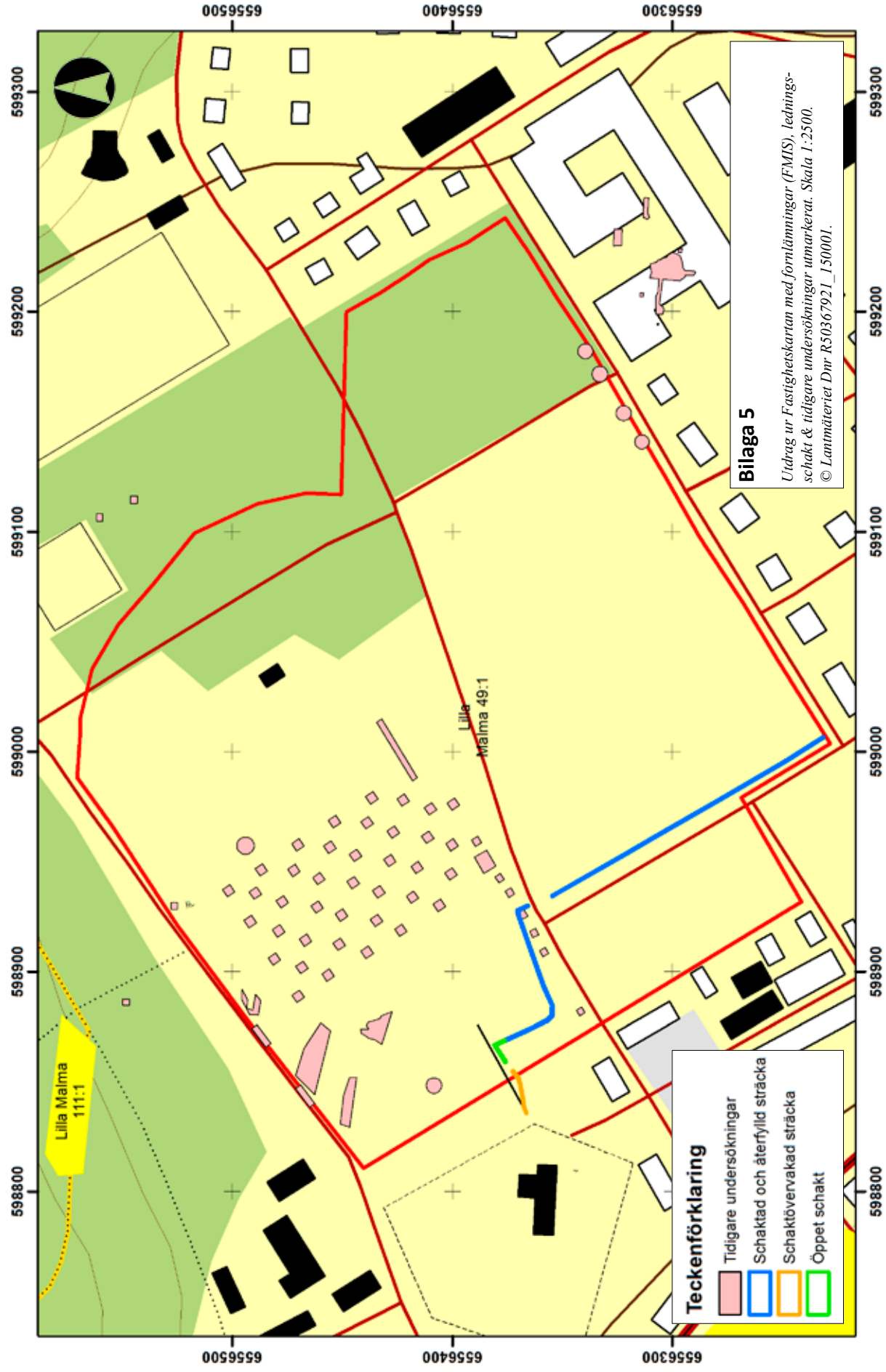
Fynd med nr 1-4 förvaras vid Sörmlands Arkeologi AB i väntan på fyndfördelning.

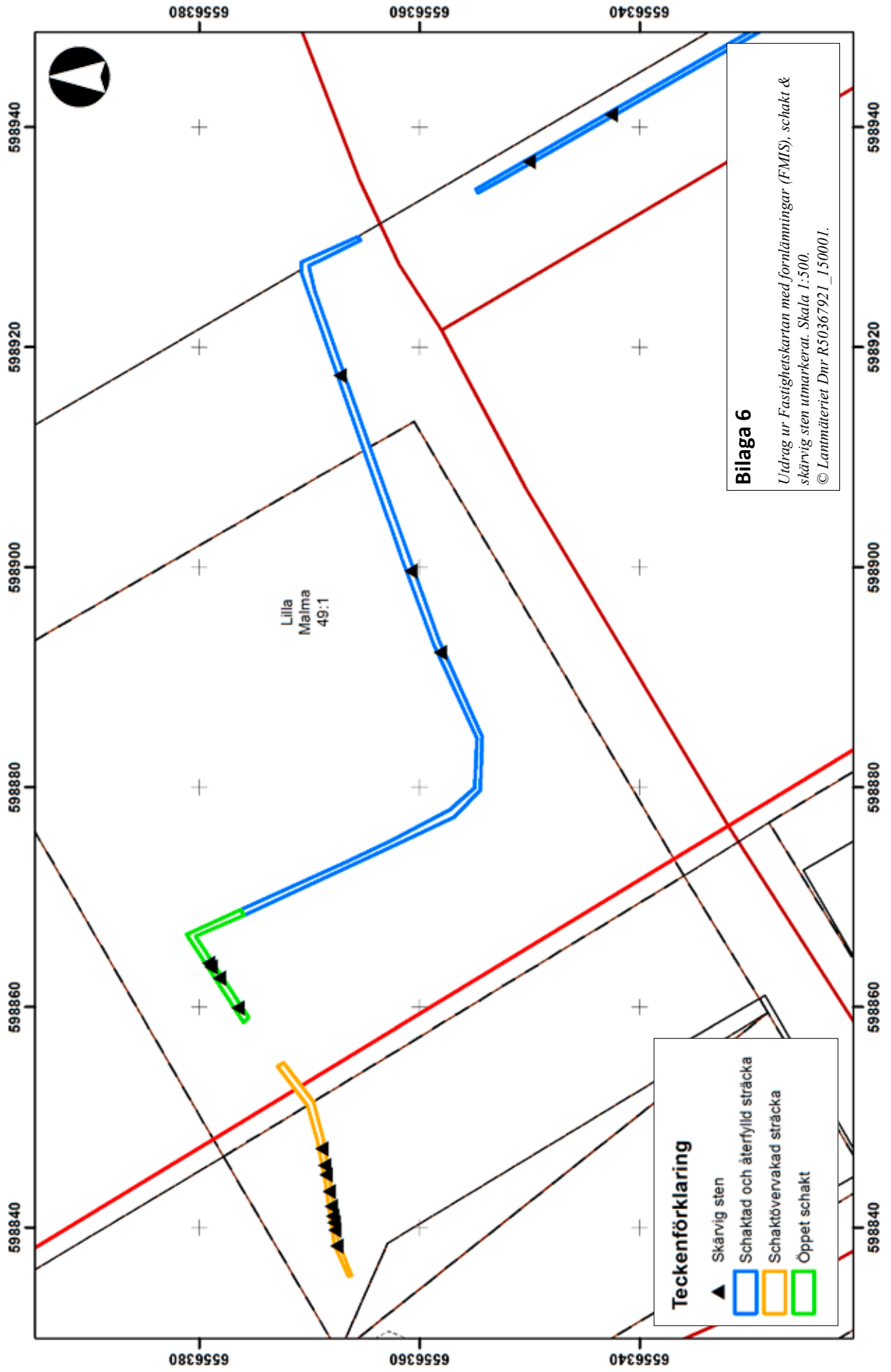


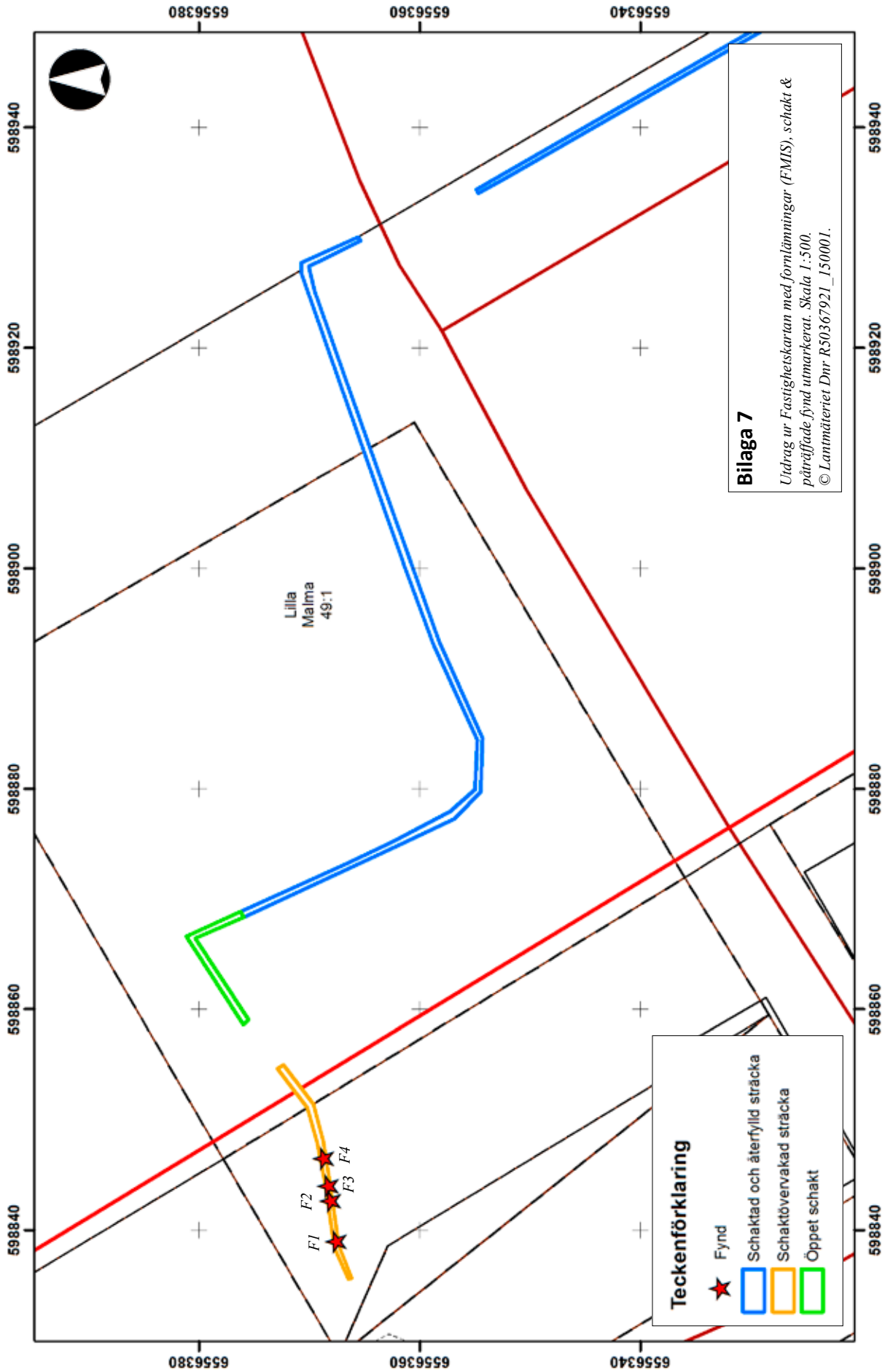












8. Fyndregister

Fnr	Kontext	Sakord	Typ	Material	Antal	Vikt (g)	Storlek (mm)	Beskrivning	X	Y	Z
1	Schakt 1	Knaeksten		Röd porfyr	1	439,10	74x74x68	Rundad nodul med brukskador runt kanterna	6556367,596	598838,938	52,7
2	Schakt 1	Kärl	Trattbägare	Keramik	1	3,58	20x20x14	Utåtböjd mynningskant, närmast rundad oavsida och sluttande insida. Omring? 4 korta snedställda streck. Beigebrun färg. Spjälkad insida. Grov magring av kvarts och fältspat	6556368,328	598844,004	52,7
3	Schakt 1	Kärl	Trattbägare/ Kragflaska	Keramik	20	23,90	10-30	Ett fragment med kraftig kurvatur, möjlig kragflaska. Beigebrun färg. Spjälkade fragment. Grov magring av kvarts och fältspat .	6556368,099	598842,646	52,75
4	Schakt 1	Kärl	Trattbägare	Keramik	1	5,28	27x23x11	Beigebrun färg. Spjälkat fragment. Grov magring av kvarts och fältspat .	6556368,769	598846,491	52,65

Bilaga 9. Fotodokumentation



Figur 1. Översikt över den nordvästra delen av det planerade ledningsschaktet inför schaktning. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



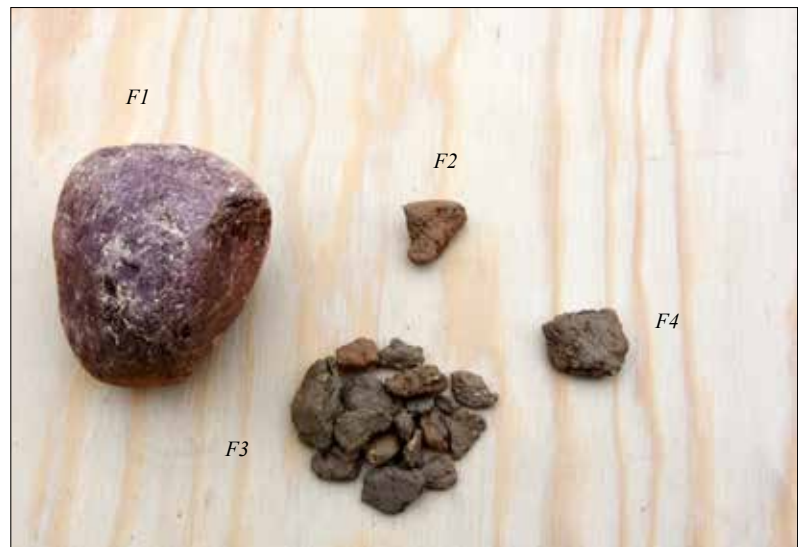
Figur 2. Den nordvästra delen efter schaktning. Bilden är tagen från väster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 3. Centralt i schaktet påträffades fynd i form av keramik och en knacksten. I bilden kan man ana fyndpåsar i schaktväggarna som markerar fyndplatser. Bilden är tagen från väster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 4. I bilden kan man se en av fyndplatserna i relation till markytan. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 5. Påträffade fynd. F1, en knacksten av porfyr. F2, ett mynningsfragment. F3, 18 keramikfragment. F4, ett keramikfragment. All keramik är av vråtyp. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 6. Översikt av den öppna schaktsträckan. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 7. Detalj av den öppna schaktsträckan. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 8. Översikt av den tidigare grävda och igenlagda schaktsträckan. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.



Figur 9. Detalj av det igenlagda ledningschaktet. Notera lervällningen. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.